

הערבים בישראל בעד ונגד גדר ההפרדה

דני רובינשטיין

שתי התבטאויות של אנשי ציבור ערבים בישראל בנושא גדר ההפרדה עוררו לאחרונה עניין. ההתבטאות הראשונה שייכת להאשם עבד א' רחמאן, ממלא מקום ראש עיריית אום אל-פחם, שאמר שהגדר שהוקם מה סמוך לעירו מאפשרת לו לישון בשקט. מדוע? מפני שלפני הקמת הגדר היו כל לילה פשיטות של אנשי שב"כ, שוטרי מג"ב וחיילים על העיר ומבואותיה, בניסיון ללכוד תושבים מהגדה שנכנסו לישראל דרך אום אל-פחם. הפשיטות הללו הפכו את חייהם של תושבי אום אל-פחם לסיוט. עכשיו, משיש גדר ואין חירות – יש שקט.

ההתבטאות השנייה הייתה של חבר הכנסת מוחמד ברכה שהתנדב להופיע בפני בית הדין הבינלאומי בהגן שידון בפרשת הגדר, שם ייתן עדות המוקיעה את פשעי הקמת הגדר, מתבונן מהצד עשוי לשאול: מי מהם מבטא נכון יותר את עמדת ערביי ישראל? האם הם נוטים מסיבות שונות לתמוך בגדר, כפי שרומז האשם עבד א' רחמאן, או שהם רואים בה פשע מלחמה כפי שסבור מוחמד ברכה? דבריו של ממלא מקום ראש עיריית אום אל-פחם מזכירים את סקר דעת הקהל הידוע שנערך בעירו לפני יותר משלוש שנים, בעקבות ועידת הפסגה הכושלת שנערכה ביולי 2000 בקמפ דייוויד. בוועידה זו עלו רעיונות להחלפת שטחים בין מדינת ישראל לרשות הפלסטינית, והיה מי שהציע שהעיר אום אל-פחם תעבור כולה לתחומי המדינה הפלסטינית. השבועון "כל אל-ערב" ערך אז סקר דעת קהל בנושא זה באום אל-פחם, והתוצאה הצפויה היתה שרוב עצום של כ-85 אחוז מהנשאלים הביעו התנגדות נחרצת לרעיון. הדברים ידועים: כל מחשבה שרומזת על הוצאת ערבים בישראל אל מחוץ לגבולות המדינה נתפסת אצל

ערביי ישראל כהטפה לטרנספר ומעוררת חששות והתנגדות חריף. זאת ועוד, הנשאלים בסקר הסבירו שאינם מוכנים לוותר על יתרונות מדינת הרווחה הישראלית, וגם לא על היתרונות שבשיטת הממשל הדמוקרטית. היו פרשנים שניסחו זאת כך: ערביי ישראל, הסובלים בישראל מאפליה, הכירו את המציאות השלטונית בשטחים הפלסטיניים, והם מעדיפים להיות אזרחים סוג ב' במדינת ישראל, ולא אזרחים שווי זכויות תחת השלטון הרעוע של הרשות הפלסטינית.

בהמשך לרעיון זה אפשר לקבוע שישנו מרכיב אחד בפרשת הגדר שמעורר אהדה אצל ערביי ישראל, וזהו המרכיב המבטיח, לכאורה לפחות, שהם אינם חלק מהשטחים הפלסטיניים, אלא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. מבחינה זו, הגדר עוזרת להסיר סימני שאלה מהגדרת זהותם המדינית של ערביי המדינה. הם נכללים בשטח ישראל וסוף פסוק.

על רקע זה יש לומר שהבעיה מנקודת מבטם של ערביי ישראל – כמו מנקודת מבטם של ישראלים רבים אחרים – אינה בניית הגדר עצמה, אלא התוואי שבו היא מוקמת. זוהי, מן הסתם, גם עמדתו של ח"כ מוחמד ברכה: מה שמטריד אותו בראש ובראשון נה הוא תוואי הגדר. אילו הגדר הייתה מוקמת לאורך קווי 1967, כמו שהדבר נעשה ליד אום אל-פחם, כי אז ברור למדי שהיא לא הייתה מעוררת התנגדות ורוגז כה גדולים. אפילו ראש הממשלה הפלסטינית אחמד קריע (אבר'עלא) אמר שגדר בגבול 1967 היא מעשה לגיטימי שישראל ראית לעשותו. במילים אחרות, אין סתירה בין ההתבטאויות של האשם עבד א' רחמאן ומוחמד ברכה. אלא שנראה כי עבד א' רחמאן נותן ביטוי אמיתי יותר לשאיפות של רבים מערביי ישראל המעוניינים בהפרדה מהשטחים הפלסטיניים, ואולי אפילו בגדר, שתסייע במאבקם לשוויון זכויות במדינה, בלי שיאשימו אותם השכם והערב שתמיכתם בהקמת מדינה פלסטינית בשטחי הגדה ועזה היא בבחינת חתרנות ובגינה במדינת ישראל שהם אזרחיה.

הכותב הוא חבר מערכת עיתון "הארץ"

מיצירותיו של המשורר חנא אבו-חנא

סיפור לגדולים

סיפרתי לפעוטות מעשייה על עוף החול ועל הסוס המעופף, הסורר. נרדמו, ובחלומם חלפו בשדותיו גובי המסים עולמות של קסם.

וכאשר הגדולים שנתם נדדה וחשו את נחת זרועו של המצור, סיפרתי להם על סבי אשר חלפו בשדותיו גובי המסים מממלכה ועוד ממלכה ועוד ממלכה.

חיי אדם

יבש הגיע הערב קודר חלף לו השחר. על האופק דם ועל הלב אבן.

מתי?

לחש ניצת התפוז, דבורה בשתי הריאות זה הניחוח – תחבולת-זדון? אות אמונים?

אופק לחשושי התפוז אפוף עננה של ניחוח חד של געגוע פצוע. כל גרעין קומקום-פלא הכולא שד אדיר. ומתי, מתי תצחק ניצת התפוז.

קיום

אנחנו חיים משום שעודנו מתרעמים. קשה, מה קשה הוא גילוי הקיום הזה.

אנחנו שותים יחדיו את כוס התערמות מתרגעים אולם את הפצע אנו פורמים בפני שטף דם חדש.

חנא אבו-חנא – משורר, חוקר ומחנך, יליד הכפר ריינה ליד נצרת ותושב חיפה. השירים מתוך הקובץ "שירים מגינת הצבר"

תרגום: פרופ' ששון סומך

מקצועיות היא תנאי להשתלבות

מוטי שקלאר

הדרתן של קבוצות אוכלוסייה מערוצי התקשורת המרכזיים היא תופעה שיש לה השלכות מדאגיות מבחינת החברה הישראלית. בימים אלה עורכת הרשות השנייה מחקר מקיף בנושא הייצוג הרב-תרבותי בערוצי הטלוויזיה שתחת פיקור חה, במטרה לבסס תשתית נתונים לקב"ל החלטות בנושא. אולם די בהפניית מבט כללי על הניבט אלינו ממסך הטל"ו ויזיה, כדי להתרשם שהוא איננו מייצג את מורכבותו של הפסיפס החברתי במדינה.

אחד המגזרים הבולטים שאיננו זוכה לייצוג הולם הוא הציבור הערבי בישראל. הניסיון להתמקד ולהעלות את שילובם בתקשורת הישראלית חשוב מאין כמוהו, דווקא בשל מערכת היחסים המורכבת בין יהודים לערבים אזרחי המדינה. על רקע זה גם נערך לאחרונה דיון בכנסת, שביקש למפות את הבעיות ולהציע דרכי התמודדות. עריכת דיון כזה הייתה חשובה בעיקר כדי שהנושא לא יירד מסדר היום הציבורי, אך עצם קיומו הצביע גם על הבעייתיות הכרוכה בו, שהרי מדור בר בשיח המתנהל דרך הפריזמה הפוליטית, וזו מטבע הדברים מקצינה את התופעה ואינה מצביעה על פתרונות. מנקודת ראות, חשוב להציג כמה דילמות, שבלי הצגה ברורה שלהן יקשה עלינו למצוא פתרונות אפשריים.

בחקר הרשות השנייה קבע המחוקק מכסה מחייבת של 5% מכלל זמן השידור השבועי של הזכיינים לתוכניות הפונות לאוכלוסייה הדו-ברית (תוכניות מקור ותוכניות מתורגמות), אלא שפתרון זה הביא לדחיקת התוכניות לשעות שידור לא אטרקטיביות ולאחוזי צפייה נמוכים. השאלה היא אפוא אם נוסחה זו לא יוצרת מצב שבו יוצא שכרנו בהפסדנו.

ניתן לחשוב על גישה רגולטורית מחמירה יותר, כמו הנוסחה האנגלית, המחייבת מכסות מוגדרות, הן של שעות שידור בפריים טיים הטלוויזיוני והן של מגישי חדשות, שחקנים וכיו"ב. לכאורה, גישה זו יכולה לספק פתרון נכון יותר, אלא שגם היא מעוררת כמה שאלות לא פשוטות. האם גישה כזו לא תביא לטיפול בנושאים המעניינים את ערביי ישראל מנקודת מבטו של הזרם המרכזי? האם, למשל, הפקת דרמה מזווית התבוננות של יוצר ישראלי יהודי תשקף נאמנה

את בעיותיה של החברה הערבית בישראל ולא תיצור התנגדות וכעס מצד הצופים הערבים?

שאלות נוספות – האם שינוי שכזה בחוק לא יביא בהכרח לדריי שות דומות ממגזרים מקופחים אחרים, כגון עולים, חרדים, תושבי עיירות פיתוח וכו'? איך יגיבו לדרישות האלו עורכי השידורים? האם אין בכך התערבות בחופש הביטוי ובחופש היצירה של אלה האמרו נים על קביעת אופי השידורים? יתר על כן, האם פלורליזם תקשור-תי וחופש הביטוי משלימים או נוגדים זה את זה?

גם אם נצליח למצוא תשובות לחלק מן השאלות – ולדעתי אין לשאלות הללו תשובות ברורות – עדיין ניצבת בפנינו מכשלה כבדת משקל: מדובר בתהליך חד-סטרי הנכפה מלמעלה. כדי לנסות להגיע לפתרון מלא יותר, כזה שאכן ייצור את השינוי המיוחל, פעולות הרגולטור צריכות לפגוש בזרמי יצירה מבעבעים מלמטה. במילים אחרות: החברה הערבית בישראל צריכה להוציא מתוכה מאגר של יוצרים, שחקנים, מפיקים וכותבים מוכשרים. לצער, כוחות כאלה עדיין אינם בנמצא בכמות מספקת.

לא אחת מגיעות אליי תלונות, חלקן גם צודקות, מצד ארגונים המייצגים את האינטרס של הציבור הערבי בישראל, הטוענים שער"ב יישראל זוכים לסיקור תקשורתי רק בהקשר של סיוע לטרור הפל"סטיני, או של עימות עם כוחות הביטחון. מדוע, הם שואלים, הנושא של ערביי ישראל מסוקר בידי כתבים לענייני ערבים או מי שמומי חיותם היא התחום הביטחוני? מטבע הדברים, יאמרו רבים, אמצעי התקשורת משקפים את המציאות הסבוכה שהחברה הישראלית חיה בה. יחד עם זאת, בל נשכח שהתקשורת, בתורה, מעצבת את המציאות ומנציחה אותה. אינני מתכוון לפתוח כאן דיון מעמיק בשאלת הסיבה והמסובב, אך אומר רק זאת למייצגי הציבור הערבי בישראל: הדרך לפרוץ את מעגל הקסמים הוא באמצעות השתלבות באמצעי התקשורת המרכזיים במדינה ושינוי דפוסי ההתייחסות שלהם מבפנים.

ייתכן שיש מקום, בשלב זה, לאמץ את הגישה האנגלית ולקבוע מכסות מפורטות יותר. יחד עם זאת, חייב להיות ברור שגם אם מדור בר בתנאי מרחי, זה אינו תנאי מספיק. המגזרים המקופחים חייבים להכשיר קאדר של אנשי מקצוע שישתלבו בתקשורת. אם לא יתקיים תנאי זה, קשה יהיה לראות שינוי אמיתי במבנה השידורים. גם במקרה זה צריך לזכור שההווייה יוצרת את התודעה.

הכותב הוא תושב עפרה ומנכ"ל הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו